

УДК 271.2

Верьовкін В. В.,
кандидат філологічних наук, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), v.veryovkin@gmail.com

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ НОВІТНИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розглянуто роль філософії освіти, яка вже стала незамінною сферою знань для вирішення та пошуку практичних і негайних відповідей. Філософія є інтелектуальною і споглядальною вправою; це справжня активність для дозвілля, один, який повинен бути поданий для свого власного блага. Ця інтелектуальна і споглядальна діяльність служить вирішенню практичних проблем освіти, тому що вибір, дії і судження – нісок практичної області яка залежна від інтелектуальних знань. Філософія освіти є однією з найважливіших дисциплін не тільки в освіті студента-педагога але й як самостійна наукова дисципліна метою, якої пошук відповідей.

Ключові слова: філософія, освіта, педагогічна освіта, практика, спекулятивна, споглядальна, інтелектуальна, метафізика, епістемологія.

Постановка проблематики даної статті лежить в площині педагогічної діяльності, яку І. Зязюн описував, як складну організовану систему цілого ряду діяльностей:

- діяльність учителя, який безпосередньо навчає;
- узагальнення досвіду учіння, що складається із співставлення процедур учіння й виокремлення найбільш ефективних прийомів і способів учіння;
- діяльність методиста, який конструє прийоми й методи учіння, також методична, але вона цілеспрямована на добір і побудову навчальних засобів навчальних предметів;
- діяльність педагога у зв'язуванні навчальних предметів в одне ціле – діяльність програмування, складання програм.

Саме головне, що в будь-якому випадку в центрі діяльності опиняється людина – головна дійова особа і вища мета революційного оновленого суспільства. Саме людина, жива людина, писав К. Маркс і Ф. Енгельс, ось хто все робить і всім володіє, за все бореться. Глибинний сенс полягає у розвитку людини, формуванні гармонійної особистості, яка в процесі своєї діяльності створює саме той світ суспільного багатства, яким вона сама володіє. В силу того загальнокультурний розвиток особистості, її ідейно моральне піднесення володіє самостійною гумманістичною цінністю.

В даний проміжок часу, ми знаходимося так би мовити на переламному етапі історії в ході якої виникають все нові й нові утворення, осмислення яких потребує поєднання та синтезу не тільки методологій, але й цілих наукових напрямів, синергія яких дозволить нам віднайти істину, дозволить віднайти відповіді на одвічні питання, які цікавили людство з давніх давен (ВІЙНА, МИР, ДОБРО, ЛЮБОВ, МУДРІСТЬ).

Стаючи свідками входження, в наш термінологічний апарат, все нових і нових понять, не стільки нових процесів, а ребрендінгу старого, використавши нове поняття, або запозичивши його з іншої галузі або мови, утворюючи так звані «псевдо-напрями».

Але занурюючись в історію будь-якої науки, ми помічаємо, що на початку свого творення, будь-який напрям або нова ідея зустрічали опір, не тільки в суспільстві, але й безпосередньо в наукових колах. Відповідь на питання «Чому?», лежить в сфері розгляду такого наукового напрямку, як *зоопсихологія*, науки про

психічну діяльність тварин, *порівняльної психології*, науки про еволюцію психіки й психічні відмінності тварини і людини, *етології* науки про поведінку тварин, *когнітивної етології*, науки про інтелект тварин, *конфліктології* та ін.

Дана концепція соціального організму, який формується за синергетичними законами і являє собою протиріччя між людською особистістю та соціумом. У науково-філософській літературі це протиріччя, як зазначає В. П. Бех відбивається як органічна сукупність усіх видів діяльності людини, суспільних відносин, зв'язків. Завдяки наявності оригінальних механізмів, з боку людини – це хронотоп, а з боку суспільства – це соціальний хронотоп або традиція, протилежності «входять» одна в одну і постійно взаємодіють, оскільки вони є протилежними лише за формою, а не за змістом. При цьому філософська ідея «соціальний організм» є усвідомленням єдності форми і змісту соціального світу.

Всім відоме твердження Вільгельмом фон Гумбольдтом, що мова є нічим іншим, як «проміжним світом» між людиною і дійсністю, виступає засобом вираження мислення». Так би мовити дзеркалом нації або «духом нації», містить так звані «код нації», з усіма притаманними, як універсальними так і специфічними ознаками, які притаманні лише певній спільноті, іншими словами мислення проєктується або відображається в мові. З плином часу утворюється ще один зв'язок в ході якого мова починає впливати на мислення. В ході розвитку даного твердження, думки науковців направленні на вирішення питання, а що було першим мова чи мислення?

З розвитком мислення, аристотелівська логіка «так/ні», доповнюється ще одним варіантом «або», тобто перед нами постає множинність вибору, що в свою чергу утворює славнозвісну множинність світів, при кожному зробленому виборі. Тобто світ сучасного фізичного знання є простір-час. З математичної точки зору це чотиривимірне гладке різноманіття, яке задовольняє деяким топологічним обмеженням і забезпечене метрикою, яка дозволяє вимірювати просторово-часові інтервали. *Світові точки* прийнято називати *подіями*, але це не зовсім події в загальнозживаному сенсі (подія адже не тільки «коли?» і «де?», а й «що?», просторово-часова точка лише вказує на місце і час події).

Дана множинність виборів, породжує перед нами множинність світів, які можуть або не можуть існувати, тобто ми опиняємось перед неминучим вибором, структурування і виокремлення, з безлічі невідомих нам одиниць знання, не тільки нові напрями, а й нові піднапрями, у вже існуючих структурах.

Для цього потрібно активніше й інтенсивніше осмислювати новий підхід і нову реальність, рішуче відмовляючись від звичних нам типових рішень у всіх сферах – зовнішньополітичній, військовій, економічній, інформаційній, соціальної політики тощо. Як правильно зазначили недавно щодо зміни стратегії нашої зовнішньої політики: «Є теорія, що уподібнює взаємодію держав до більярдних куль, у тому сенсі, що характер зовнішньої політики не залежить від режиму, як сила і траєкторія ударів не залежать від кольорів куль. Однак у нашій ситуації йдеться не тільки про колір

культури змінилося майже все, включно з геометрією столу та характером силової взаємодії».

Тому інколи науковцям потрібно звертатись за допомогою до іншої галузі знань, яка на даний момент сформувалась в інноваційний науковий напрям – наука про дані.

Науково-технічний прогрес так само, як і невблаганні процеси глобалізації, в поєднанні з політичними інтересами, як іноземних держав, так і рідної батьківщини, впливають не тільки на науку в цілому, а й на окремих індивідів, так на стиці цих всіх інтересів, а в першу чергу на стиці філософії і педагогіки, народжується новий напрям – ім'я якому *філософія освіти*.

Розгляд даного поняття, мимоволі наштовхує нас на думку, що з плином часу, вона ввібрала в себе всю національну специфіку певної нації, культивувала, формувала і розвивала особистість, відповідно до закладеної в неї філософії певного етосу. На нашу думку в кожній країні світу освіта буде специфічною з притаманними тільки їй культурними характеристиками, а кожний освітній заклад відрізнятиметься від іншого не тільки професійним спрямуванням, але значний вплив матиме менеджмент певної освітньої організації, що й буде утворювати філософію певного навчального закладу в системі освіти.

Так поява все нових і нових досліджень в сфері філософії, звернення дослідників до все нових і нових аспектів вивчення філософії освіти – все це вимагає всебічного осмислення історії названого наукового напрямку, його сучасного стану, закономірностей еволюції і взаємодії з іншими науковими напрямками, що й зумовлює *актуальність* нашого дослідження.

Метою статті є ідентифікація загальних закономірностей і тенденцій процесу розвитку такого наукового напрямку, як філософія освіти.

Завдання статті:

1) визначити теоретико-методологічні засади вивчення філософії освіти у контексті сучасної філософії;

2) проаналізувати останні дослідження та публікації, що їх присвячено проблематиці вивчення філософії освіти;

3) ідентифікувати останні дослідження в даному науковому напрямі й окреслити на цій основі перспективи подальших наукових розвідок.

Незважаючи на те, що останнім часом простежується значний всплеск робіт присвячених даному напрямку, можемо простежити первісні елементи філософії освіти в стародавньому світі, сюди можна віднести праці таких науковців, як Платон, Арістотель, Августин і Сент-Томас, Луїс Вівес, Руссо, Гербарта, Дьюї, Піаже, Маритен і ін.

Термін «філософія освіти» вперше з'явився в енциклопедії, надрукованій в 1911–1913 рр. в США. Там само в 1941 р. було створено товариство філософії освіти. Сам напрям почав формуватись у другій половині XX ст. з метою осмислення кризового стану буття і становлення людини в сучасному світі, а також застосування фундаментальних філософських принципів до освітньої діяльності.

Витоки даного напрямку представлені в роботах таких класиків як: Ф. Бекон, Г. Ващенко, М. Вебер, Г. Волинка, Г. Гегель, В. Гончаров, Ф. Дістервег,

В. Захаренко, І. Кант, Дж. Ланкастера, Дж. Локка, М. Лютер, А. Макаренко, Ф. Меланхтон, М. Монтессорі, Ф. Ніцше, Ф. Фребель, Ф. Шлейєрмахер, Г. Спенсер, П. Юркевич, Сковорода-Юркевич, В. Сухомлинський, А. Швейцер, В. Шинкарук, К. Ушинський, М. Драгоманов, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський.

В нашій статті ми спробуємо зосередитись не лише на дослідженні сучасних трактувань нового, як для України, але вже інституційно сформованого напрямку – *філософію освіти*, але й зробимо невеликий екскурс в історію.

До сучасників української філософської школи, ми можемо віднести таких видатних педагогів та філософів, як: Б. Андрусишин, В. Андрущенко, Т. Андрущенко, В. Бех, Ю. Бех, І. Богачевська, А. Богачов, М. Бойченко, Н. Бойченко, А. Василюк, Н. Вашкевич, В. Волинка, В. Волович, В. Гайденко, В. Гвоздзік, Л. Губернський, А. Гуз, В. Гусев, І. Добронравова, О. Кивлюк, В. Кремень, В. Крижко, М. Култаєва, С. Клепко, Г. Малкіна, Мозгова, І. Немчинов, В. Огневюк, І. Остащук, Л. Панченко, Я. Пасько, Р. Пахоцінський, О. Предко, В. Рижко, Л. Сидоренко, І. Степаненко, А. Толстоухов, С. Харьковщенко, І. Хоменко, Ю. Чорноморець, І. Чорноморденко, В. Чуйко, Л. Шашкова, С. Шевцов, Н. Яковець, В. Ярошовець.

Проблемами філософії освіти в сучасному українському соціумі займався В. Андрущенко, в своїй роботі, вища освіта у пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу, автор зазначає, що єдність природничого й гуманітарного циклу навчальних дисциплін (з урахуванням специфіки майбутньої професії) має стати головним принципом організації вищої освіти першої половини XXI століття.

Сучасний етап розвитку гуманітарного знання пов'язаний з пошуком шляхів більш чіткого обґрунтування його науково-теоретичного контексту, так Л. Губернський, вказує на формування дослідницьких підходів, що ґрунтуються на інтеграції міждисциплінарного, міжпарадигмального, кроскультурного рівня, на діалозі ідей, концепцій, парадигм. В результаті особливо важливими постають питання філософії та методології гуманітарного пізнання. Також сфера сучасної інноваційно-інтелектуальної діяльності для свого подальшого розвитку потребує методологічних зрушень.

Б. Андрусишин та А. Гуз вбачають таке зрушень в розвитку теоретичних засад методики і конкретних способах викладання, які формуються на практиці, за допомогою неї вони перевіряються й апробуються, тобто схвалюються. Методика спирається на перевірений досвід, бере на озброєння позитивне, враховує негативне, адже воно теж повчальне. Зрозуміло, що методика залучає до свого арсеналу лише найдоцільніші методи і прийоми навчання, за потреби вносячи корективи в свою теорію.

У зв'язку з чим зростає застосування новітніх науково-технічних відкриттів, ускладненість їх впровадження в практику показали, що поряд з високим рівнем професійної кваліфікації, все найтісніше постають вимоги високої емоційно-чуттєвої культури, розвиток моральних якостей кожного працюючого, зазначає видатний педагог В. Кудін, в своїй праці «Емоційно-естетична культура в професійному розвитку вчителя».

Р. Вернидуб розглядає реалізацію основних етапів інформатизації педагогічної освіти розглядає як умову якісної підготовки майбутніх педагогів.

Дана соціальна ситуація, що склалась, якісно по-новому ставить проблему підготовки педагогічних кадрів, вимагає наукового переосмислення цінностей системи, формування професійно значущих якостей учителя, актуалізує пошук оптимальних форм цього процесу в період навчання у вищому закладі освіти. Освіта – це процес тривалий і творчий. Успіхи або невдачі освітнього процесу багато в чому залежать саме від особистості викладача, від ставлення до предмета навчання і до тих, хто навчається. Можна стверджувати, що людина байдужа, самозакохана, корислива, морально деградована не може бути зразковим педагогом. Виховати успішного учня здатен тільки «новий» вчитель, який поєднує в собі риси фахівця і високоморальної особистості. Тож вирішення основних завдань утвердження повноцінної освіти в кожній країні передусім визначається особистістю педагога, так писав В. Гончаров. Він як провидець майбутнього вказував, на те з чим нам доведеться стикнутись, його думки і по сьогоднішній день пронизують простір.

Так М. Корець досліджуючи генезис підготовки вчителів, підтверджує необхідність проведення реформування системи професійної підготовки вчителів трудового навчання; до цього часу залишається не розробленою модель такого вчителя на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях, а також не відрегульований принцип наступності між окремими ступенями підготовки вчителя трудового навчання.

Саме у цьому вимірі (і не більше!) філософія й постає у якості теорії освіти. Оскільки ж філософське засвоєння світу розгортається як осягнення всезагального, вона (філософія) виконує в освіті методологічну функцію, визначення способу здійснення якої складає предметне поле такого напрямку філософствування, як філософія освіти. Філософія, таким чином, є теорією й методологією освіти.

Серед представників російської філософської школи: А. Авдулов, Ш. Амонашвілі, Е. Бондаревська, В. Борзенков, Б. Гершунський, І. Зязюн, А. Казанський, Ф. Лазарев, С. Лебедев, Л. Лесков, М. Лукацький, Э. Мирський, М. Романенко, С. Подмазін, Г. Селевко, Чудінов, Б. Юдін, М. Алексеева, О. Анісімова, Б. Гершунського, В. Розіна, І. Семенова, П. Щедровицького.

Затвердження філософії освіти як самостійної наукової галузі в Росії почалося з 1990-х років. Про те, що статус філософії освіти почав визначатися, свідчила поява ряду збірників, навчальних курсів, навчальних посібників, монографій, найбільш яскраві приклади яких – це «Філософія освіти для ХХІ століття» Б. С. Гершунський (1998), «Вступ до філософії освіти» Е. Н. Гусинського і Ю. І. Турчанінова (2000), «Образи освіти. Західна філософія освіти ХХ століття» А. П. Огурцова, В. В. Платонова (2004). В останні роки в Росії публікується спеціалізоване регулярне видання з філософії освіти.

Історія виникнення і становлення будь-якої наукової дисципліни нерозривно пов'язана з історією суспільства, і філософія освіти не є винятком. Витоки сучасної філософії освіти можна виявити вже в античності.

Одним з головних завдань освіти за Арістотелем, а може й однією з найважливіших, було отримання хороших і добродесних громадян для міста. В цей період всі хто спеціалізувався на мистецтві управління державою були переконані, що доля імперії буде залежати від рівня освіти молоді.

Філософії освіти Платона була заснована на баченні ідеальної Республіки, в якому людина повинна була слугувати найкращим підкоряючись справедливому суспільству. Він виступав за раннє видаленням дітей від материнської опіки і підвищення опіки з боку держави. Освіта буде цілісною, включаючи факти, навички, фізичну дисципліну, музику, мистецтво, які він вважав вищими формами освітньої діяльності.

У середньовічному ісламському світі, початкова школа була відома як *maktab* (араб.: *مكتبة*; перс.: *من‌اخبارتكم*), яке бере свій початок в 10-му столітті. Як медресе (назва вищої освіти), мактаб часто функціонує при мечеті. У 11-му столітті, Ібн Сіна (відомий як Авіценна на Заході), написав главу, присвячену мактаб під назвою «Роль вчителя в підготовці і вихованні дітей», в якості керівництва для вчителів, які працювали в школах. Ібн Сіна описав навчальну програму в школі в деталях, описуючи навчальні програми для двох етапів освіти в даній школі.

У 12-му столітті, андалузсько-арабський філософ і письменник Ібн Туфу (відомий як «Abubacer» або «Ebn Torphai» на Заході) продемонстрували теорію емпіризму про «*tabula rasa/чиста дошка*», як експериментальне мислення в філософській повісті, *Hayu ibn Yaqzan*, в якій він зобразив розвиток розуму дикої дитини «від *tabula rasa* до дорослої людини, в повній ізоляції від суспільства». Латинський переклад його філософського роману, *Philosophus Autodidactus*, опублікованої Едвардом Пококом Молодшим в 1671 році, вплинула на інтерпретацію *tabula rasa* у Джона Локка, що вилилось в «Досвід про людське розуміння».

У своїй праці *Some Thoughts Concerning Education/ Думки про освіту і Of the Conduct of the Understanding/ Розвідка про людське розуміння* і Локк структурує, як навчити цей чистий розум, як утворити в ньому структуру для того, щоб збільшити його силу і активність.

Луїс Вівес виступав проти схоластичного вчення, бачив основу пізнання безпосередньо в спостереженні і експерименті. Він багато в чому випередив метод Френсіса Бекона. Вівес дослідив нові напрями в психології («Про душу і життя») і педагогіці. В його роботі закладено основи наукового розуміння емоцій, пам'яті, мови. Серед безлічі педагогічних ідей Вівеса особливу увагу привертають його трактати про дитяче та жіноче виховання, роздуми про школу взаємного навчання людей різного віку і статі. Блискім і витонченістю відрізняються його діалоги навчання юнаків латині.

В основу його філософської системи були закладені думки Арістотеля. Головним питанням він вважав не що є душа, його цікавили її прояви. Детально розглянув питання про асоціацію ідей і природу пам'яті. Праці Вівеса вплинули на Яна Амоса Коменського, а також Ігнатія Лойола і його теорію єзуїтського виховання. Подальший розвиток ідеї Вівеса отримали в роботах іспанського філософа-матеріаліста Х. Уарте.

Руссо, незважаючи на свою повагу до філософії Платона, відхилив його трактування через непрактичність застосування до недосконалого суспільства. Платон вважав, що люди народжуються з навичками, відповідно до різних каст (хоча ці навички можуть і не успадковуватись), Руссо вважав, що існує один процес розвитку, загальний для всіх людей. Це основний, природний процес, в якому основним проявом поведінки є цікавість. Це відрізнялося від розуміння Локка про «*tabula rasa*» в активному процесі отримання дитиною знань з навколишнього середовища.

Філософські погляди Брунді були засновані на традиції класичного реалізму, маючи справу з істиною, добром і красою. Однак він знаходився під впливом сучасної філософії екзистенціалізму та інструменталізму. У своєму підручнику Філософія освіти вводить дві основні ідеї: перша істина, а друга універсальна структура, які будуть знайдені в боротьбі людства за освіту і хороше життя. Брунді також вивчав питання по запитах суспільства по школі. Він думав, що освіта буде саме тим зв'язком, щоб об'єднати різноманітні суспільства і тому закликав суспільство приділяти більше довіри і прихильності школі і здобуттю гарної освіти.

Іммануїл Кант вважав, що освіта відрізняється від навчання тим, що перше включає в себе мислення, тоді як останнє ні. На додаток до навчання причини, центральне значення для нього був розвиток характеру і викладання морального максимуму. Кант був прихильником народної освіти і практичного навчання або так званого «навчайся працюючи», яке і наразі набуло широкого застосування в деяких вітчизняних вузах.

Наукові результати. Як відомо, освіта (грецьк. – «*paideia*», рос. – «*образование*»; англ., – «*education*»; нім. – «*bildung*»; ісп. – «*educación*»; дан. – «*uddannelse*») – є суспільний процес (діяльність, інституція) розвитку і саморозвитку особистості, пов'язаний з оволодінням соціально значущим досвідом, втіленим у знаннях, вміннях, навичках творчої діяльності, ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу.

Філософія освіти (англ. *Philosophy of education*) – область філософського знання, що має своїм предметом освіту. Веде відлік своєї історії як окремої дисципліни з початку ХХ століття. Засновником філософії освіти в світі вважається англо-американський філософ Джон Дьюї.

Аж до теперішнього часу обговорюється специфіка предмета і межі області філософії освіти, – так, один з провідних філософів освіти Великобританії У. Карр описав історію виникнення даної суб-області в рамках академічної філософії як наслідок розпочатого в ХХ ст. виділення додаткових предметних сфер, поряд з філософією свідомості, філософією мови, філософією діяльності, і як приклад поєднання чистої і прикладної філософії.

Дж. Дьюї обґрунтував існування і предмет філософії освіти як детермінований природою самої філософії. Цю ж позицію поділяв і другий з основоположників англо-американської традиції філософії освіти А. Уайтхед. Ф. Сміт в 60-х роках ХХ ст. проаналізував ставлення філософії та освіти в історії становлення області філософії освіти, розрізняючи позиції «філософії

і освіти», «філософії в освіті», «філософії для освіти» та «філософії освіти» і запропонував розуміти філософію освіти як область системних досліджень. Г. Брауде підкреслив необхідність для сфери філософії освіти логічної організації.

У ХХ ст. в сфері філософії освіти виникли різні напрямки, пов'язані з основними філософськими течіями:

- аналітична філософія освіти розвивалася з поч. 60-х рр. в США, Англії, Австралії І. Шефлер, Р. Пітерсом, Е. Макмилланом, Д. Солтис та ін.

- критико-раціоналістична філософія освіти, що відображає ідеї К. Поппера, розроблялася з поч. 60-х рр. В. Бресінкой, Г. Здарцілом, Ф. Кубе, Р. Лохнера і ін.

- культурологічний підхід в філософії освіти був представлений К. Кершенштейнером, а також Е. Шпрангером.

- екзистенційно-діалогічна філософія освіти спиралася на ідеї і роботи М. Бубера.

- гуманістичне спрямування філософії освіти втілювало ідеї педагогіки К. Роджерса.

- педагогічна антропологія в особі І. Дерболава, О. Ф. Больнова, Г. Рота, М. І. Лангевельда, П. Керна, Г.-Х. Віттіга, Е. Майнберга спиралася на філософську антропологію (М. Шелер, Г. Плеснера, А. Портман, Е. Кассирер, Б. Андрусин, А. Гуз і ін.).

- критико-емансипаторська філософія освіти мала в якості своїх засновників К. Молленхауера, В. Бланкерца, В. Лемперта, В. Клафкі, що відокремилися в кінці 60-х років від напрямку педагогічної антропології. Ці філософи орієнтувалися на франкфуртську філософію неомарксизма М. Хоркхаймер, Т. Адорно, Г. Маркузе, Ю. Хабермас і стверджували про неправомірність відриву освіти від політики, вважаючи за необхідне залучати освіту в політичні рухи за емансипацію особистості і міжособистісних відносин від панування відчужених структур та ідеологій. До їхніх ідей близько лібертарна педагогіка Ф. Феррера, П. Фрейре, П. Макларена і ін.

- постмодерна філософія освіти була представлена Д. Ленценом, В. Фішером, К. Вюнш, Г. Гізеке в Німеччині, С. Ароновітцем, У. дол. в США. Постмодерністи боролися за «демократичність», за плюралізм самокоштовних практик, за «депрофесіоналізацію» філософії, проти «диктату» теорій і систем в освітній сфері (зближуючись в цьому плані з «Антипедагогікою» І. Ілліча і П. Фрейре).

В англомовних країнах філософія освіти в даний час – це область з усталеним дисциплінарним статусом, представлена в університетах окремими кафедрами, перш за все, на факультетах філософії та в *colleges of education/факультетах освіти*. Філософія освіти направлена на застосування філософії для вирішення проблем освіти, перевірки визначення, цілей і значення, певного бачення або підходу до освіти.

В академічному розумінні, філософія освіти є нічим іншим, як «філософським дослідженням освіти і її проблем ... предметом вивчення є освіта, а послуговується вона філософськими методами». «Філософією освіти може бути як філософія процесу освіти так і філософія освітніх дисципліни. Тобто, це може бути частиною дисципліни тільки в тому випадку, коли це буде стосуватись цілей, форм, методів

і результатів процесу виховання або бути освіченим, або це може бути використане, як метадисциплінарна наука в тому плані, коли це стосуватиметься концепцій, цілей і методів дисципліни». Таким чином, вона по перше є частиною галузі освіти, а з іншого боку це область знань прикладної філософії, яка охоплює метафізику, гносеологію, аксіологію та філософських підходів (спекулятивних, розпорядчих чи аналітичних) для вирішення питань педагогіки, політики в галузі освіти, а також навчальних програм, а також процесу навчання, щоб мати змогу ідентифікувати деякі з них. Наприклад, вона може вивчати, що таке виховання і освіта, цінність і норми, які розкриватимуться шляхом виховних і освітніх практик, обмеження і легітимізацію освіти як наукової дисципліни, а також зв'язки між педагогічною теорією і практикою.

Філософія освіти може ставитися або до застосування філософії до проблеми освіти, розглядаючи визначення, цілі і сенс освіти, або конкретне бачення або підхід до освіти. На відміну від того предмету яким займається філософія, ми не повинні плутати філософії освіти з теорією освіти, яка не визначається конкретними доповненнями філософії до питань в освітній галузі. Філософію освіти також не слід плутати з освітньою філософією, методикою викладання і вивчення предмета філософії.

Філософія освіти також може бути зрозуміла не як академічна дисципліна, а в якості нормативної освітньої теорії, яка об'єднує педагогіку, навчальні програми, теорії навчання, мету освіти і ґрунтується на певному метафізичному, гносеологічному і аксіологічному припущенні. Ці теорії також називають освітньою філософією. Наприклад, учитель може сказати слідувати інтегральному традиціоналізму освітньої філософії або інтегральному традиціоналізму філософії освіти.

Німецькомовні кола вважають, що філософія освіти філософія, як будь-яка академічно кваліфікована форма, теоретичного знання, область знань якої лежить в тематиці, проблематиці, гендерних питаннях, конфліктах в галузі освіти, професійній підготовці і навчанні. В цьому відношенні освіта філософського дослідження є дослідження курсу освіти. Це потрібно враховувати при дослідженні поглядів, суджень і дій окремих осіб і організацій в цих областях.

В рамках філософії освіти, сприймається реальність описана і критично проаналізована. Звертаючись до сучасних уявлень можливостей загального і конкретного людського розвитку, обговорюється і соціальна легітимність освітніх цілей, навчальних методик та освітніх шляхів. Центральне місце в філософії освіти є філософські і етичні принципи педагогічного дії, критичні дослідження і оцінка навчальних закладів відносяться до контексту вивчення освітньої філософії та соціології освіти. Філософії освіти аналізує і критично оцінює педагогічні знання і переконання освітніх закладів. Тобто, вони аналізують, що є педагогічно актуальним і яка освітня валідність використаного знання в організації.

Філософія освіти передбачає вирішення нормативних вимог, які при дослідженні розкриваються як задній план тих вимог які потрібно виконати і слугують для вирішення нормативних завдань. Інші метою

філософії освіти є філософія сумніву до таких вимог по відношенню до її умов, наслідків і контексту.

Філософія освіти ставить питанням свого дослідження, що є об'єкт освіти, що мається на увазі під педагогічним. Освітня філософія розширює, освітлює і орієнтує наші знання, мислення і говоріння про педагогічне. Філософія освіти полягає в сприянні громадським дискусіям в питаннях освіти. Внесок громадськості буде надавати широту, доступність і зрозумілість аргументів, що сприятиме судженням.

У Росії паралельно з подібними процесами на Заході область філософії освіти (НЕ ототожнюється) починала складатися з кінця XIX ст., Перш за все, завдяки педагогічним робіт К. Д. Ушинського і П. Ф. Каптерева, пізніше В. В. Розанова. Ще Л. Н. Толстой обґрунтовував те, що повинно було розумітися як філософія освіти, в дусі своєї моральної філософії – та в де чому схожою з позицією з Дж. Дьюї.

К. Д. Ушинський також пов'язував специфіку розроблюваної ним галузі педагогічної антропології з філософією в параметрі визначення мети, необхідного для утворення як діяльності. В. Розанов запропонував формулювання і визначення області філософії освіти.

Разом з тим, філософія освіти в Росії знаходиться в процесі формування, насилу визначаючи свої межі і специфіку в контексті потужно інституціалізованої в радянський період і вбудованої в російський соціум і культуру педагогіки. У руслі такого важкого процесу формування виникають спроби організації філософсько-освітніх дискусій для знаходження відповідей з боку філософського дискурсу щодо проблем освіти, в цілому, і, особливо, проблем сучасної освіти, в його зв'язку з цивілізаційними перетвореннями.

Сучасні філософи освіти підкреслюють значущість філософії освіти для педагогів, визначаючи її специфіку в цьому плані як таку, що має вирішувати сумніви педагогів у цінності освітніх зусиль; що визначає для педагогів місце подій і процесів «в фундаментальному порядку речей», причому в гармонійному співвідношенні з цим порядком; то, що, в підсумку, призводить педагогів до розуміння вищої мети своєї освітньої роботи.

Одночасно з цим, зі свого боку, філософія освіти – це філософські дисципліновані методи мислення... корпус доведених технік аналізу, аргументації і теоретичної побудови – для вирішення проблем освіти.

В Україні філософія освіти – міждисциплінарна царина знання. Вона використовує підходи і знання всіх рефлексивних дисциплін – методології, аксіології, історії, культурології, власне філософії; її інтерес – педагогіка і освіта, тому все запозичене з інших дисциплін філософія освіти використовує для вибудови моделі подолання кризи освіти, для обговорення найзагальніших проблем педагогічної діяльності, проектування шляхів побудови нової педагогічної науки. Так філософія освіти розробляється науковою школою НПУ імені М. П. Драгоманова і структурується за наступними напрямками: предмет філософії освіти крізь «дух епохи»; сучасний філософсько-освітній дискурс; онтологічні проблеми в предметному полі філософії освіти; антропологічний вимір освіти та виховання;

педагогічна епістемологія; аксіологічні виміри освіти і виховання; естетичний вимір філософії освіти; гендерна освіта.

Вітчизняна філософія освіти як особливий напрям філософських досліджень свої витoki бере з другої половини XIX ст. (П. Куліш, П. Юркевич, К. Ушинський, Ю. Бачинський та ін.). Історію філософії у її зв'язку з освітою В. Волинка, В. Гусев, Н. Мозгова), освіту в контексті сучасних цивілізаційних тенденцій та історичних викликів (В. Кремень).

Драгоманівська наукова школа в узагальненому вигляді аналізує взаємодію філософів і педагогів у контексті обґрунтування загальної парадигми розвитку освіти і виховання в історії розвитку цивілізації і виокремлює наступні освітньо-виховні парадигми:

- міфологічна;
- природовідповіднісна: Конфуцій, Аристотель, Платон, Демокрит;
- теологічна: Аківінського, Августина, Філона;
- гуманістична: Макіавеллі, Леонардо да Вінчі, Кальвін;
- просвітницька: Вольтер, Локк, Руссо, Коменський;
- раціоналістична Кант, Дідро, Гельвецій, Гегель, Дістервег, Герbart, Песталоцці, Дідро, Ушинський;
- псевдо-гуманістична (ідеолого-конфронтаційна): Камю, Ніцше, Маркс, Крупська, Монро, Поппер, Макаренко, Ващенко;
- технократична, (модерністська): Ясперс, Арон, Сухомлинський;
- глобалізаційно-інформаційна: Арентс, Деррида.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В історії відомі випадки, коли соціокультурні та економічні зміни у суспільстві зумовили кардинальні зрушення в існуючих системах освіти. Наприклад, так було в Спарті, в СРСР. До речі, система освіти в Радянському Союзі при всіх її недоліках упродовж багатьох десятиліть залишалася конкурентоспроможною і забезпечила успіхи у галузі космічних досліджень в 60–ті роки XX ст. і до наших днів.

Так порівняння науково-технічної політики, так само як і підходів до філософії освіти вказує, на те що, незважаючи на наявні національні особливості, існує цілий ряд загальних, універсальних закономірностей, до їх ефективного існування відносяться: 1) ставлення в суспільстві до науки та освіти як до одного з головних пріоритетів національного розвитку; 2) забезпечення частки науки в загальному обсязі валового внутрішнього продукту не менше 2–3%; 3) створення в суспільстві необхідного компромісу інтересів і зацікавленого консенсусу між представниками наукового співтовариства, приватного бізнесу і держави; 4) суттєві податкові преференції для капіталу при його вкладенні в розвиток науково-технічної сфери; 5) диференціація джерел фінансування науки з державного бюджету і приватного бізнесу і дотримання між ними пропорції приблизно 30/70; 6) активна роль держави в проведеному національної науково-технічної освітньої політики, зокрема забезпечення координації та взаємодії всіх секторів науки і постійного збільшення наукоємності національної економіки; 7) створення високопрестижного іміджу науки і освіти в національній самосвідомості шляхом розвитку системи пропаганди її досягнень в засобах масової інформації.

Інституціоналізація нового філософського напрямку – філософія освіти – у вітчизняному освітньому просторі відбувається в умовах модернізації системи освіти. Безумовно, що наукові розвідки у цій царині сприяють осмисленню її тактик, стратегій, ризиків і загроз, так само як і професійний розвиток вчителів та викладачів і чи дійсно воно нам потрібне, чи вже існуюча модель повністю задовольняє нас у вже існуючих потребах, це й стане предметом наших наступних наукових розвідок так само як і розвиток філософії науки, як в Україні так і за її межами.

*Veryovkin V. V., candidate of philology,
National Pedagogical Drahomanov University
(Ukraine, Kyiv), v.veryovkin@gmail.com*

Philosophy of education as an innovative direction of the latest philosophical and pedagogical research

The role of philosophy of education has become seriously blurred with constant cries for practical and immediate answers. Philosophy is an intellectual and contemplative exercise; it is a true activity of leisure, one which needs to be enjoyed for its own sake. This intellectual and contemplative activity is of service to the practical concerns of education because choice, action, and judgement – the concerns of the practical realm – depend upon intellectual knowledge. Philosophy of education is, therefore, an essential discipline in the education of the student-teacher.

Keywords: philosophy, education, teacher education, practical, speculative, contemplative, intellect, metaphysics, epistemology.

* * *

УДК 316.33

Ефендієва К. Р.,
диссертант, Университет Азербайджана
(Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

ФИЛОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Формирование и развитие социально-философского подхода к изучению вопросов взаимоотношения в сфере здравоохранения связано с процессом трансформации нравственно-духовных ценностей вообще, в медицине в частности. Оно обусловлено, прежде всего, резко усиливающимся вниманием к правам человека «в медицине – это права пациента, испытываемого и т.д.» и созданием новых лечебных и диагностических технологий, порождающих множество проблем, требующих осмысления, как с точки зрения права, так и философии.

Ключевые слова: философское осмысление, здравоохранение, нравственно-духовные ценности.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Вопросы взаимоотношения в сфере здравоохранения стала актуальной частью современного социально-философского знания. Формирование и развитие социально-философского подхода к изучению вопросов взаимоотношения в сфере здравоохранения связано с процессом трансформации нравственно-духовных ценностей вообще, в медицине в частности. Оно обусловлено, прежде всего, резко усиливающимся вниманием к правам человека «в медицине – это права пациента, испытываемого и т.д.» и созданием новых лечебных и диагностических технологий, порождающих множество проблем, требующих осмысления, как с точки зрения права, так и философии.

Кроме того, формирование социально-философского подхода к изучению вопросов взаимоотношения в сфере здравоохранения обусловлено серьезными сдвигами